

УДК 336

Твардовська Л. М.,*старший викладач кафедри "Фінанси та банківська справа", ДНУЗТ,***Півняк Ю. В.,***кандидат економічних наук ДНУЗТ,***Чабаненко М. В.,***магістрант ДНУЗТ*

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДОМАШНІХ ГОСПОДАРСТВ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті розкрито сутність економічної безпеки домашнього господарства і з'ясовано її місце в системі економічної і фінансової безпеки держави.

Ключові слова: домашнє господарство, економічна безпека, економічна безпека домашнього господарства, індикатор економічної безпеки домашнього господарства.

В статье раскрыто суть экономической безопасности домашнего хозяйства и определено ее место в экономической и финансовой безопасности государства.

Ключевые слова: домашнее хозяйство, экономическая безопасность, экономическая безопасность домашнего хозяйства, индикаторы экономической безопасности домашнего хозяйства.

In the article the economic security of household is determined and its place in economic and financial security is investigated.

Key words: economic security, household, economic security of household, indicators of household economic security.

Постановка проблеми. Перехід України до ринкових умов господарювання привів до зростання економічних ризиків, пов'язаних з розвитком конкуренції, недосконалістю державної правової системи, нестабільністю фінансових ринків, національних і світових валют, з постійною варіацією цін на природні та енергетичні ресурси. Особливо схильними до цих ризиків є домашні господарства, тому що вони беруть участь у всебічних економічних процесах: виробництво, споживання вироблених благ, перерозподіл ресурсів тощо. Таким чином, виникає необхідність у забезпеченні їх безпеки, для збереження і зміцнення цілісності та стійкості розвитку, активізації діяльності в економічній системі країни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження у сфері економічної та фінансової безпеки проводили такі вчені, як Л. І. Абалкін [1], О. І. Барановський [2], М. М. Єрмошенко [3], Я. А. Жаліло [4], В. І. Мунтіян [6], А. І. Сухоруков [8].

Питаннями діяльності домашніх господарств займаються такі вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти як С. А. Белозеров, Н. М. Геронін, С. І. Юрій та ін. [8].

Мета і завдання дослідження. Стабільний розвиток домашніх господарств зумовлює безпечне функціонування фінансової системи країни. Порушення цілісності системи економічної безпеки домашніх господарств може призвести до дестабілізації системи безпеки суспільства, що визначає необхідність дослідження суті економічної безпеки домогосподарства і проблем, пов'язаних з нею.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні в умовах фінансової кризи виникла необхідність у дослідженні фінансової безпеки домогосподарств, що зіткнулися з багатьма якісно новими фінансовими проблемами, вирішення яких гарантує стабільність та ефективність життєдіяльності, а також надійну взаємодію з фінансовими та економічними структурами.

Поняття економічної безпеки, на думку вченого Я. А. Жаліло, "являє собою складну багатofакторну категорію, яка характеризує здатність національної економіки до розширеного відтворення з метою забезпечення на певному рівні населення і держави, протистояння дестабілізуючим чинникам, які створюють загрозу нормальному розвитку країни, забезпечення конкурентоспроможності національної економіки у світовій системі господарювання" [4].

М. М. Єрмошенко трактує економічну безпеку як "стан фінансово-кредитної сфери держави, що характеризується збалансованістю і якістю системної сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних чинників, здатність цієї сфери забезпечувати захист національних фінансових інтересів, достатні обсяги фінансових ресурсів для всіх суб'єктів господарювання..." [3].

В. І. Мунтіян визначає "економічну безпеку як стан захищеності життєво важливих інтересів осіб, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз" [6].

Якщо розглядати економічну безпеку як сукупність умов (дій), справедливим є визначення Л. І. Абалкіна, який розуміє під економічною безпекою "сукупність умов та факторів, що забезпечують

незалежність національної економіки, її стабільність і стійкість, здатність до постійного відновлення і самовдосконалення” [1].

Отже, економічну безпеку домашніх господарств можна розглядати як сукупність соціально-економічних, організаційно-економічних та інституційно-економічних відносин, які забезпечують захищеність життєво важливих інтересів суб’єктів від ризиків і загроз, що виникають, для стабільного збереження параметрів гідного рівня життя.

Під економічною безпекою домашнього господарства розуміють такий динамічний стан фінансових відносин, при якому створювалися сприятливі умови та необхідні ресурси для розширеного відтворення, економічного зростання та підвищення життєвого рівня населення, вдосконалення національної фінансової системи для успішного протистояння внутрішнім і зовнішнім чинникам дестабілізації фінансового стану держави [7].

Економічна і фінансова безпека держави нерозривно пов’язана з фінансовими відносинами, які виникають між усіма сферами і ланками фінансової системи країни. Кругообіг економічних відносин починається з домогосподарств, що у процесі господарювання вступають у взаємодію із зовнішнім середовищем, саме з державою, та різними економічними організаціями, формуючи при цьому певні канали, по яких рухаються фінансові ресурси (рис. 1). Взаємодіючи з усіма ланками фінансової системи, домашнім господарствам для їх сталого розвитку, а отже, ефективного формування і раціонального використання фінансових ресурсів, необхідно забезпечити їх економічну безпеку як захищеність фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин.

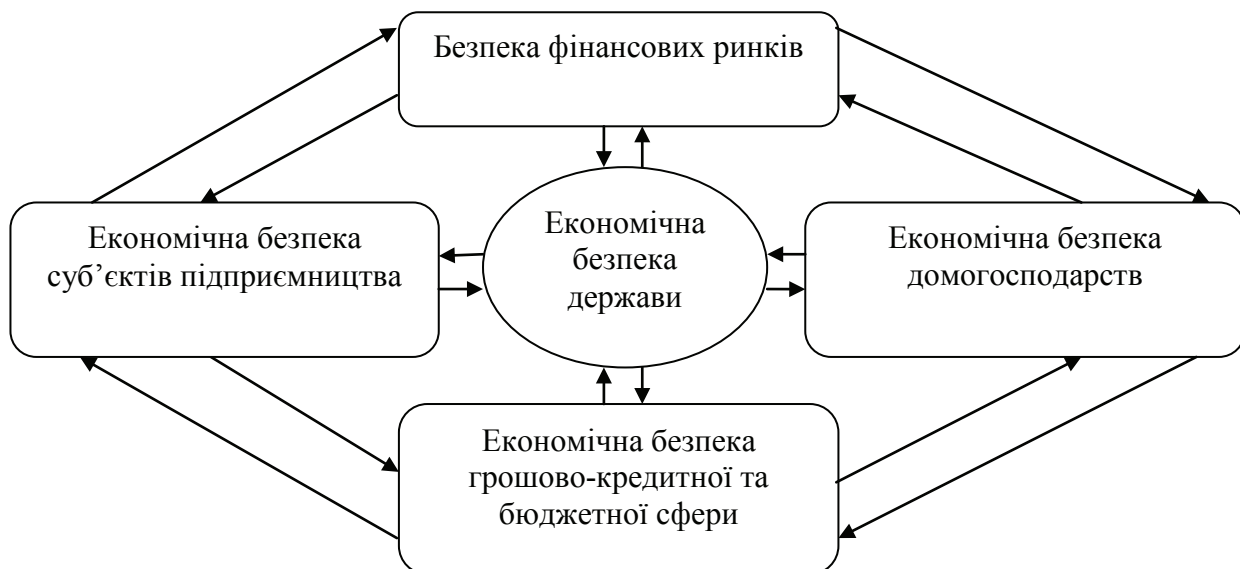

Рис. 1. Система економічної безпеки на макроекономічному рівні

Українські вчені, серед яких О. І. Барановський, М. М. Єрмошенко, М. І. Сухоруков та інші, пов’язують економічну безпеку, перш за все, з безпекою національної фінансової системи, фінансовою безпекою держави та бізнес-сектора, результатом забезпечення яких виступає економічна безпека домогосподарства [2; 3; 8].

Поняття “економічна безпека домогосподарства” можна розглядати залежно від контексту, в якому воно використовується:

- як стан, що дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, і здатний задовольняти потреби сім’ї;
- як умови існування, якими оволодіває домашнє господарство в процесі самореалізації і які воно здатне контролювати;
- як здатність запобігати виникненню небезпечного стану;
- як перелік заходів, якими домашні господарства в процесі своєї життєдіяльності забезпечують свій захист від небезпечних загроз.

Проаналізувавши сучасні трактування поняття економічної безпеки, будемо розуміти економічну безпеку домашнього господарства як забезпеченість життєдіяльності домашнього господарства ресурсами, що впливатиме на їх активне економічне життя за умов впливу внутрішніх та зовнішніх загроз.

Приймаючи фінансові рішення, тобто здійснюючи управління витрачанням і надходженням фінансових ресурсів згідно з конкуруючими цілями, домашні господарства суттєво впливають на динаміку темпів економічного зростання, тим самим піддаючи себе різноманітним економічним ризикам [5].

В умовах ринкової економіки у життєдіяльності домогосподарств виникають ситуації, так звані

фінансові ризики, за яких відбувається зменшення їх загального добробуту, що зумовлено специфікою фінансових відносин домашніх господарств, пов'язаних з формуванням його доходів та здійсненням певних витрат.

На рівень фінансових ризиків домашніх господарств впливають різноманітні чинники, які можуть бути як зовнішніми, так і внутрішніми.

До зовнішніх чинників належать: погіршення результатів фінансово-економічної діяльності підприємства, яке є роботодавцем стосовно учасників домогосподарства; зміна соціально-економічної політики держави (зниження рівня соціальних трансфертів населенню або підвищення рівня оподаткування доходів фізичних осіб); зменшення рівня прибутковості цінних паперів.

До внутрішніх чинників належать: соціальне середовище, в якому функціонує домашнє господарство; психологічні особливості осіб; спосіб життя; рівень економічної активності та фінансової грамотності домашніх господарств (рис. 2) [5].

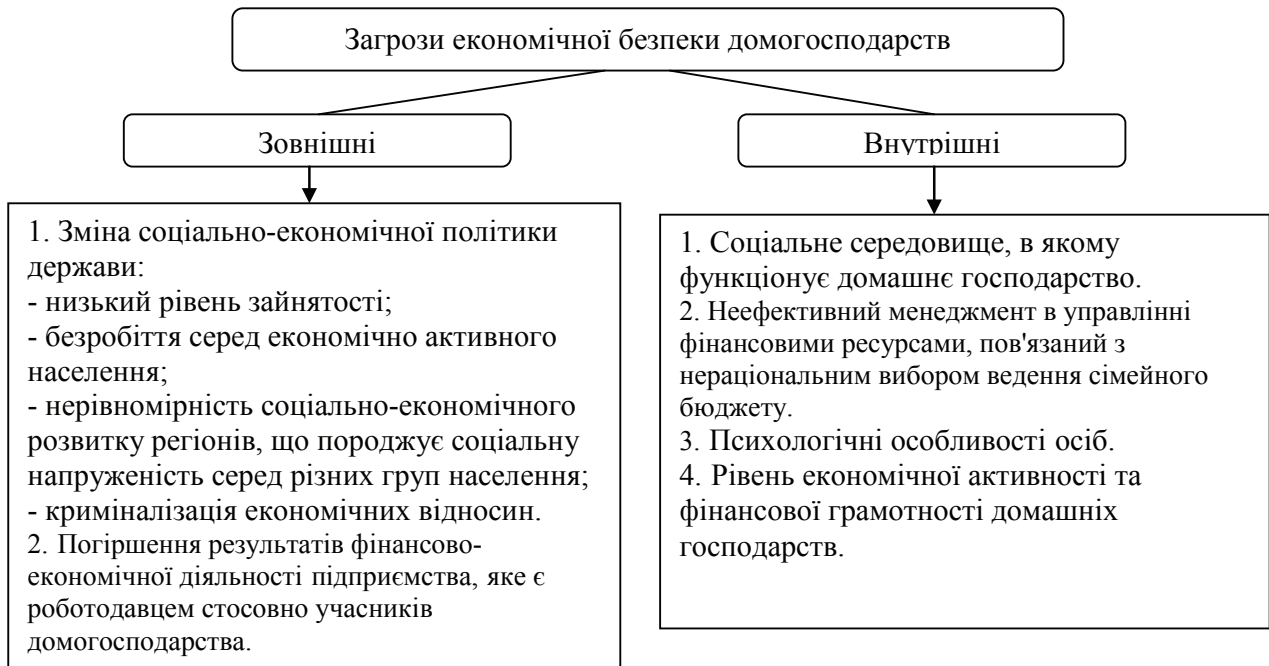

Рис. 2. Загрози економічній безпеці домашнього господарства [5]

Засадами для формування фінансової безпеки домогосподарств повинна бути система поглядів на те, яким має бути стан їх фінансової захищеності та якими засобами його можна забезпечити (рис. 3).

Рис. 3. Засади формування фінансової безпеки домогосподарств

Найважливішою метою для створення надійної системи забезпечення економічної безпеки домогосподарств є досягнення балансу між доходами та витратами завдяки:

- забезпеченню економічної активності всіх членів домогосподарства;
- ефективного формування та використання ресурсів;

– забезпечення економічної грамотності кожного члена сім'ї.

Забезпечення економічної грамотності кожного члена домогосподарства підвищить рівень добробуту й економічної безпеки завдяки ефективному управлінню особистими ресурсами, здійснюванню обліку витрат і доходів, здійсненню короткострокового і довгострокового фінансового планування, оптимізації співвідношення між заощадженнями і споживанням.

Економічна безпека домогосподарств визначається такими чинниками:

- рівнем забезпеченості ресурсами;
- збалансованістю доходів і витрат;
- ступенем ефективної економічної діяльності;
- рівнем управління ресурсами.

Рішення, які приймають домашні господарства при формуванні ресурсів, не виходять тільки з економічних цілей (зростання доходів, економія витрат), а приймають ще й соціальну сторону (виховання дітей, підвищення освітнього рівня, забезпечення умов для відпочинку). Причому економічні цілі доволі часто є похідними від соціальних, адже спрямовані саме на забезпечення найповнішої реалізації останніх [8].

Тому для забезпечення економічної безпеки домогосподарств виділяють сукупність індикаторів, реальних статистичних показників, які охоплюють їх фінансову сторону життєдіяльності, а також нерозривно з нею пов'язану соціальну. До індикаторів фінансової безпеки домашнього господарства належать:

- ВВП на душу населення;
- інфляція за рік;
- мінімальний рівень споживання;
- грошові доходи на душу населення;
- середньомісячна зарплата;
- рівень мінімальної пенсії;
- розмір грошових заощаджень;
- частка населення, що проживає на межі бідності, тощо [8].

Основними принципами мінімізації загроз та забезпечення інтересів фінансової безпеки домогосподарств є:

- наявність системи статистичних показників, які характеризують рівень забезпеченості фінансовими ресурсами;
- моніторинг якісних та кількісних показників впливу на управління фінансовими ресурсами домогосподарств;
- авторизація заходів щодо мінімізації загроз та забезпечення інтересів.

Висновки. Однією з найважливіших проблем ефективного розвитку домогосподарств у ринкових умовах господарювання є забезпечення їх економічної безпеки як основи забезпечення сталого розвитку та процвітання. Забезпечення економічної безпеки вимагає створення домашніми господарствами власної системи безпеки, що покликана своєчасно виявляти та запобігати зовнішнім та внутрішнім загрозам, забезпечити захист інтересів членів сім'ї та досягнення ними добробуту.

Гарантувати економічну безпеку кожній людині, сім'ї і суспільству в цілому означає підтримання соціальної стабільності, балансу в суспільстві, забезпечення його соціальної безпеки.

Відтак, визначення проблем економічної безпеки домогосподарства, інтеграція демографічних, соціологічних і економічних даних про їх розвиток сприятимуть глобальному дослідженню економічних проблем, виробленню та реалізації політики щодо захисту інтересів громадян та їх сімей, забезпечення фінансової безпеки як на мікро- та макрорівнях.

Література:

1. Абалкин Л. И. Избранные труды / Л. И. Абалкин. – Том IV. – М. : Экономика, 2000. – 332 с.
2. Барановський О. І. Фінансова безпека / О. І. Барановський. – К. : Фенікс, 1999. – 338 с.
3. Економічна та соціальна політика. Економічна безпека України: проблеми та перспективи (Матеріали круглого столу) / М. М. Єрмошенко // Основні засади підвищення фінансової безпеки держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/book/journal/ekon.htm#b2>.
4. Жаліло Я. А. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика : монографія / Я. А. Жаліло. – К. : НІСД, 2003. – 368 с.
5. Кізіма Т. О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку : монографія / Т. О. Кізіма. – К. : Знання, 2010. – 431 с.
6. Мунтіян В. І. Економічна безпека України / В. І. Мунтіян. – К. : КВІЦ, 1999. – 463 с.
7. Ревак І. О. Механізм забезпечення фінансової безпеки України: теоретичний аспект // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – № 2. – 2009. – 241 с.
8. Сухоруков А. І. Проблеми фінансової безпеки України : монографія / А. І. Сухоруков ; передмова акад. НАН України С. І. Пирожкова. – К. : НІМБП, 2004. – 117 с.
9. Фінанси: підручник / за ред. С. І. Юрій, В. М. Фёдоров. – К. : Знання, 2008. – 611 с.